

SZÉKELY ÁRPÁD RAJZA.

KÜLFÖLD.

A MŰVÉSZI IPAR A STOCKHOLMI KIÁLLÍTÁSON.

A ki a kiállítások történetét valamikor megírja, az a kiállítási ügy egész és általános fejlődésében mutatkozó sajátosságokat, jelenségeket csak a társadalmi, ipari és általános életviszonyok ismertetésével és magyarázatával lesz képes érthetővé, világossá tenni és igazolni. Meg kell magyaráznia azt, hogy mik voltak indító okai a kiállítások létrejöttének. A tapasztalásokra, tanúságokra való utalással a bemutatás formájának, rendszerének fokozatos javítását és változtatását az egymásra következő eredményekkel össze kell vetnie. A kiállítások eredményeiben pedig a kulturális fejlődésben nyilvánuló kölcsönös befolyásokat, érintési pontokat, áramlatokat is ismertetnie kell; úgy, hogy az egész lépcsőről lépésre áttekinthetően épüljön fel a szemlélő előtt. Szóval, meg kell magyaráznia azt, hogy miért fejlődött a kiállítások ügye éppen így és nem másképpen. A tények felsorolása nem lenne elég.

Ebből a szempontból véve a dolgot, a stockholmi kiállításnak a kiállítások e történetében szintén meglesz a maga külön helye és jellege. Most, a mikor a nagy és kis kiállításokon mindinkább a látványosságra való törekvés kap lábra, a mikor díszítésben, építkezésben a fényűzés ügyisultságos, a mikor a versenygési vágy az

újnak keresésében, az egymásnak tullicitálásában akárhányszor tévutakra vezet, úgy hogy a dologban rejlő jó gondolat utóvégre is elfajul: akkor jól esik látni, hogy a stockholmi kiállításon, a melyen a svédek mellett a norvégek és dánok is részt vettek, ezeknek a veszélyeknek nyomai sem voltak érezhetők. Jellegét meg kell és lehet majd magyarázni azokból a körülményekből, a melyek között létesült.

A stockholmi „általános mű- és iparkiállítás,” mint neve is mutatja, művészeti és iparkiállítás volt. A művészeti kiállítás nemzetközi, az ipari pedig nemzeti, azaz: svéd, norvég és dán. Azért dolgozatunkat is három, illetőleg a nemzetközivel négy részre osztottuk; ezeken belül pedig anyagok és iparágak szerint alkotott csoportokba (kerámia, üveg, fémek, zománc stb.) foglaltuk.

I. A kiállítás *svéd osztályában* kiváló helyet foglal el az ötvösség, a kerámia, az üveg és a könyvkötés. A *keramikát* az ismeretes *gustafsbergi* és *rörstrand*i gyárak képviselik. A *gustafsbergi* gyár porcellánjai és faïence-ai feltűnően sok új fajta díszítmenynyel tűnnek fel; a formák régebbek és újak. Csinosak a világos kék és barna alapu jasper (kőedény) edények pate díszítmenynyel, a milyeneket a gyár most ké-

szít. A gyár eredeti, világos színekben tartott sajátos disztési módjához ma is ragaszkodik, és a „modern“ ornamentet előkelő benyomású. Közönséges fajta kerámiai munkákat (kályhák, terrakottaedények, zöld mázas olcsó edények) többfelé lát-

HORTI PÁL I. SZ. RAJZA.
A 300 koronás díjjal kitüntetett pályamű.

sok művészettel alkalmazza. A *rörstrand*i porcellánok és faïence-ok is jelesek. Szép új disztményeik szintén világos-hűvös színekben vannak tartva és jó hatásúak. Felemlítjük a plasztikus disztéssel és irizáló lüszterrel bíró edényeket és a véletlen folttokkal bíró sikerült mázas kőedényeket, a nagyobb díszedényeket, vázákat és kandalókat. Mint legújabb dolog a rouge chinois, vagyis a „rouge flambé“ szerepel. Mindkét gyár kiállítása jellemzetes tárgyaival

tunk, s a legjelentéktelenebbek között is jól ornamentáltak voltak. Az eféle edények a népies formákra látszanak visszamenni.

Az *ötvösségnek* Svédországban is van multja és e multnak nyomai a mostani termelésen erősen meglátszanak. A régi, ki-próbált utakon eltévedni nem lehet. A közhasználati ezüst- és aranytárgyak, úgy mint egész Európában, itt is átlagos, de már a művészi munkák kivétel nélkül különleges jellegűek. A stockholmi aranymíves r. t.

asztaldisze (Viking hajó), Carlsmann C. F., Hallberg C. G., Dufva A. G. serlegei, kancsói és sok apró munkái, az Anderson K. asztaldisze (Frithjofsaga) jeles alkotások. A munka mindig gondos, kiváló. A formák (stíl) régebbek és újabbak egyaránt; van sok empire is, de idegenre nézve legérdekesebb az éjszaki mondakörből választott motívumok megfelelő (kora középkorbeli) dekoratív feldolgozása, valamint a filigránnak sokszor sikeres alkalmazása. Az éksze-kről itt is csak a gondos munkát lehet

kiemelni; formára nézve alig néhány művészi megoldású.

Az *üveg* tárgyak között az angol mintára préselt facettes dominál, de van csiszolt munka és egyéb is. Figyelmet érdemelnek a réteges üvegből, a színes réteg kicsiszolásával készült diszedények. A színes rétegből megmaradó (reliefes) ornament a szintelen üvegfelületen, fényekkel és a rajzzal mindig finom hatást biztosít.

A *könyvkötések* az iparág művészi fejlettségéről tanuskodtak. Munka tekintetében

BENICZKY MARGIT RAJZA.
Ötven koronás jutalomban részesült.

kifogástalan valamennyi; művészi megoldásukról pedig szintén csak a legjobbat lehet mondani. Láttunk francia, angol, német

munkái tetszettek legjobban, a melyeknek sokoldalúsága is meglepett.

A svéd kiállításon bemutatott műipari

HORTI PÁL II. SZ. RAJZA.

régibb reneszánsz minták mellett XVIII-ik századi és végre teljesen modern szellemenben tartott kötéseket. A mi különösen az utóbbiakat illeti, azt lehet mondani, hogy karakter tekintetében a modern angol és francia között állnak. Haszontalan pompakeresésnek nyoma sincs: az anyag és díszítés egymáshoz alkalmazkodva művészi egész adnak. Nekem a Beck F. és fia cég

egyéb ágak közül még a *réz-* és *bronz-*művesség keltette fel a figyelmet. Ide tartozó tárgyat több cég nagy választékkal mutatott be, s ebből a *réz-* és a főleg a sárga bronznak alkalmazhatósága előnyösen kitűnt. Csillárok, gyertyatartók, kandeláberek, lámpák, tükörrámák és sok egyéb tárgy: gyakran régi s nálunk nem szokásos formákkal valamint új alakítással az

anyag szépségét demonstrálták. A fémekről szólva felemlítjük, hogy a *fémöntést* (bronz, cink stb.) a Meyer O. (Stockholm) cég képviselte jelesen. *Bronz díszműárúk*, bútorveretek, lámpák, olyanok mint majd mindenütt.

Kovácsolt műipari *vastárgyakból* csak néhány darabot láttunk; ezek után itélni alig ha lesz szabad. Olsson G. (Stockholm) fényes, kék, sárga, fehér és sötét *futtatott* ornamentekkel bíró vastárgyakat (mint: ráámák, kések, ollók, szekrénykék) állított ki és velök jó hatást ért el. Felemlítjük

a dekoratív szempontot érintő *öntött vas-kályhák*-nak alaki gazdag változatát, a melylyel ily mértékben eddig sehol sem találkoztunk. Ez új alaku kályhák a szerkezetből folyó észszerű megoldással és ékítéssel megint a svéd gyakorlati és értelmes embert dicsérik.

Bútorzat és *dekoratív ipar* dolgában azonban a svéd ipar nem kielégítő. A bútoriparkiállítás nagyon hasonlított tavali kiállításunkoz. Sok volt a szalonbútor, a dísz és drágaság és kevés a polgári nagy közép-

FÖRK ERNŐ RAJZA.

Ötven koronás jutalomban részesült.

osztály szükségletének megfelelő bútor. A fábbútorok között az angolosak és néhány darab festett bútor tűntek ki. A faragott célokra való feldolgozása. A márványt, porfirt, szienitet stb., sőt a nemes köveket is ügyesen felhasználják műipari célokra, így:

SZÉKELY ÁRPÁD I. SZÁMÚ RAJZA.

Ötven koronás jutalomban részesült.

bútorok általában nem sikerültek, bár elszórva eredeti gondolatokra is akadtunk. Egészen aztán a párnázott bútor sem jobb a fábbútornál. De meg kell mondani, hogy a párnázott gazdag bútorzaton van némi sajátos szoliditás is, a mi jól esik a szemnek.

Textil téren iparművészeti szempontból a svéd kiállításon kevés kiváló akadt. Említést érdemel az ország szép kőfajtáinak ipari

gyertyatartókhöz, lámpákhoz, apróbb tárgyakra, sőt ékszerekre — mint p. a petytyes gotlandi szép márványt is.

Figyelmet érdemeltek a *műkedvelők* és *munkaegyesületek* kiállított tárgyai. Ha a tárgyi tartalom, stilsztika és technika nem is mindig kielégítő, itt Svédországban ez a dolog különös viszonyokról tanuskodik: a népek a műipar iránti érzékéről és a műipar

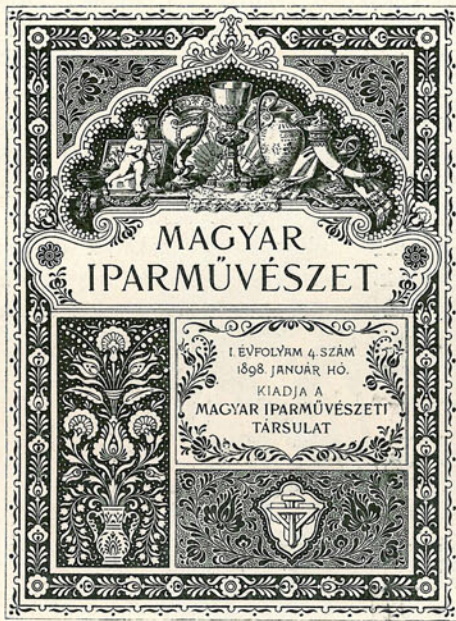
méltatásáról. Hogy ebben nagy része van a slöjdnek, az kétséget nem szenved. Szintei bizonyos, a társadalmi jelentékeny közreműködésnek és a *házi- és népies ipart* pártoló különféle *egyesületek* áldásos működésének ez egyik hathatós eszköze. Ilyen egyesületek több helyen állanak fenn. Közülük a stockholmi „Handarbetets Wänner“ azaz a „kézi munka barátai“, a mely a női kézi munkának művészi és nemzeti irányban való emelésére 1874-ben alakult. Első feladatuknak tekintették az intézők a szövés és himzés régi százados, de akkoriban már csak egyes parasztszaládokban fennmaradt művészetének felélesztését. S nemcsak ez

sikerült, hanem sikerült az ősi házi-ipar iránt a nemzetben nagyobb figyelmet kelteni. A régi jeles mintákat és technikákat (haute-lisse-féle szövés és csipkevetelés) másolták, a régi motívumokat feldolgozták, és ma ez az iparkodás egészen új ipari művészetet teremtett. Iskolája is van az egyesületnek, melyet körülbelül 200 növendék látogat, s a honnan ügyes munkásnők kerülnek ki és kapnak foglalkozást. A munkák közül főleg a haute-lisse és egyéb szövések (szőnyegek, paramenták, bútorszövetek, takarók stb.) és himzések (zászlók, függönyök, népviseleti ruharszletek, vánkosok stb.) gyakorlata emelkedik ki.

SZÉKELY ÁRPÁD RAJZA. II.

II. A kiállítás *norvég osztálya* sokban hasonlít az előbbihez; de megvannak a

»NAUTILIUS« JELIGÉS PÁLYAMŰ.

saját előnyei és vonásai is, a melyeket ki kell emelnünk.

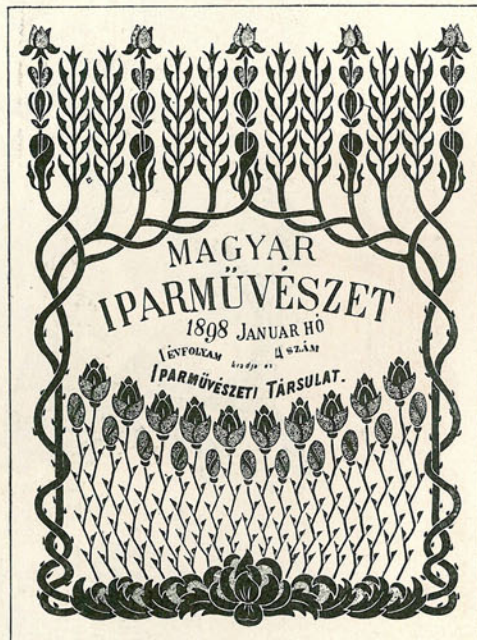
Itt az ötvösség, kerámika, üveg és a népies házi ipar emelkedik ki. A mi *ötvösmunka* a norvég osztályban volt, az mind érdekelt. Andersen D. Christiániában a legelső cég; öntött, trébelt, sajtolt tárgyai művészi alakításúak. Az ornamentáció új, de a rokoko és reneszánsz szellemében van tartva. És hogyan van ez megcsinálva! Aranyműveink példát vehetnének e munkásságról, hogy a nemzeti vagy önálló jelleget hogyan kell megtartani. Érdekesek a filigrán zománc munkák is, a melyek között különösen az átlátszó (à jour) lemez zománc tűnik ki.

Keramikai téren Norvégia kevesebbet mutatott fel. Berle H. (Christiánia) görögös formájú közönséges terrakotta edényeket (norsk materiale) fehér és sötétzöld vagy gyengén színes díszítéssel mutatott be; Schneider A. (u. o.) keményebb faj-

tájú és többféle technikájú és színű cserépedényeinek zománcos dekorációi is érdekesek; mindegyiken van gondolat.

Az *üveg* Norvégiában körülbelül olyan, mint a svédekénél láttuk. A krisztániái „Glasmagazin“ többnyire préselt facettás üvegtárgyakat mutat be.

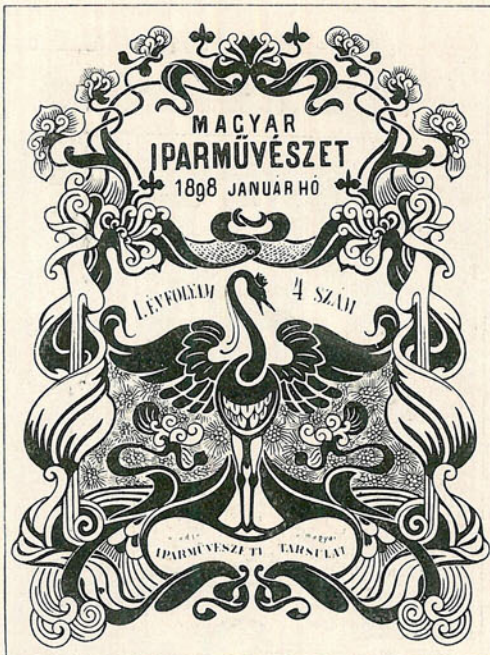
A norvég *bútoripart* néhány sikerült szobaberendezés képviseli; többnyire bőrpárnás keményfa bútorok funirral. Feltűnt a többi között az „éjszaki kézműves- és iparegylet“ kemény fából készült vörösbarna színű és lapos román ornamentekkel, vasveretekkel megnyerő szépen díszített ebédlő berendezése. Egy másik — Eggströmtől Christiániában — tölgyfa ebédlő bútor volt: bőrrrel és ugyancsak román stílusú ornamentekkel. Valamennyi karakterrel és eredeti vonással bír. Feltűntek a sás-, nád- és vesszőfonású szép bútorok több helyen. A szoba *dekorációja* (függönyökkel, szőnyegekkel) azonban nem erős oldala a skandinávoknak.

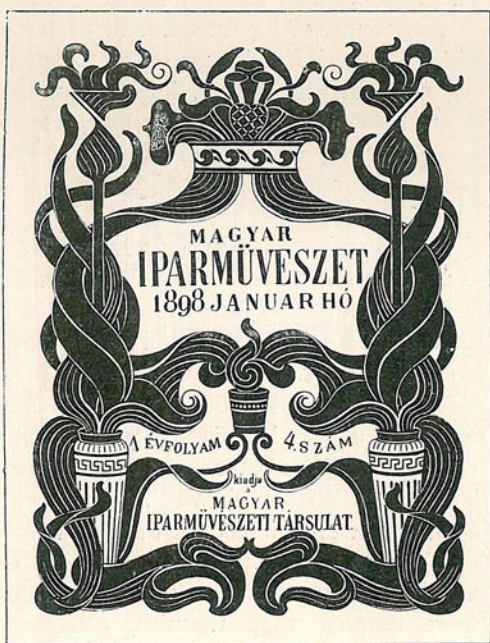
SZÉKELY ÁRPÁD RAJZA. III.

A házi és népies ipar fejlesztésére itt is állanak fenn egyesületek s ezeknek működése szintén igen üdvös. Az „éjszaki házi iparegylet“ Krisztiániában az államtól is kap segélyt; csak 1891-ben alapították, de már is nagy eredményeket tud felmutatni. Évenként a házi ipar érdekében ingyenes tanfolyamot tart fenn és hogy a jó anyagot biztosítsa, külső befolyások ellen pedig védekezzék, 1894-ben külön növényi anyagokkal dolgozó festőgyárat létesített, a hol a nyers anyagot (fonalat) festik meg. Kiállított tárgyai nagyobbára az ország paraszt népétől származnak, s ezeket értékesíti az egylet. A sok tárgy közül legjobban érdekelték a gyönyörű rajzú szőnyegek, szövetek, himzések a hihetetlen tisztán készült fafaragások (dobozok, székek, szekrények, kannák, rámpák stb.), festett és égetett tárgyak, börmunkák, szalma- és háncsból fonott kosarak és sok más. Némelyeknél megmaradt a régi izlés, másoknál átalakult. Az egyesület gyűjteményes kiállításán különféle vidékről való régi paraszt himzéseket és ékszereket is mutattak be, a melyeknek

ősi zamata felette jellemző. Sokszor rokonságot vélünk látni a magunk dolgaival, sőt

SZÉKELY ÁRPÁD RAJZA. V.

SZÉKELY ÁRPÁD RAJZA. IV.

vannak motívumok, de színösszeállítások is, a melyek akár csak magyar fejben születettek volna meg.

III. *Dánia osztálya* egész kiállításának díszítésével és áttekinthető elrendezésével tünt ki. Művészi ipari szempontból az öt-össég és a kerámia jár elől; hozzájuk szegődik – a kiállítás után ítélve – a könyvkötés és csak ezután következik a fémipar, a bútorigar és több más.

A *kerámika* tekintetében első helyen a „kir. dán porcellán-gyár“ áll. Porcellánjai alakra, színre és modern díszítésre nézve kitűnők. Az anyagnak jól megfelelő világos szürke, kékes és kék színek a rajz által mindig érvényre jutó színösszeállításokat adnak. Vannak persze régi mustrái (a XVIII-ik századból) is. Új a Kähler H. *nestvädi* „kustfaience“ gyára. Lüssteres, a porcellánt megközelítő kemény faience-ából plasztikus motívumokkal és sajátos vörös-barna

színnel ékeskedő edényeket, valamint a falnak vakolatába alkalmazható, mozaiknak nevezett fali diszítést mutat be. Úgy az

MÜLLER J. RAJZA.

edények, mint a bemutatott pávamadaras nagy friz művészi hatással bírnak. Ilyen lüszteres edényeket készít még a kopenhágai Ipsens Enke-féle terrakotta gyár is, a melynek egyik speciálitása a tiszta munkáról ismeretes antik edények és figurinák. Sokszínű reliefjei nem mindig sikerültek.

Az *ötvösség* Dánországban ki van fejlődve. Michelsen A. Kopenhágában minden tekintetben elsőrendű cég. Trébelt ezüst edényei, tábladiszei, emléktárgyai, kandeláberei, továbbá új fajta diszítéssel ellátva egyszerűbb ezüst tárgyai kifogástalan művészi munkák. Érdekelhet ezüsből készült és vegyileg applikált arannyal és és acéllal diszített pohara, mint a polikrómiának ebben az irányban sikerült kísérlete.

Kiváló volt a *könyvkötések* kollektív csoportja. A táblák mintaszerű technikával és sok művészettel dicsekedhettek. Van persze

aranynyomás, börmetszés, festés, mozaik, szóval minden fajta, a régi és az új diszítési módra alkalmazható technika. Uralkodnak a bőrkötések és ezeknek a rajzai a legújabbak. A természetre támaszkodó új ornamentikának és diszítésnek általában a dán kiállításon láttuk legtöbb és tán legsikeresebb példáit, bár elismerésre méltó, hogy a skandináv országokban is sok sikerrel indult meg az új irány.

Említést érdemel végre az itteni kézimunka egyesület is, de ennek törekvéseit nem jutalmazza oly siker, mint a szomszéd két országbeliét.

A stockholmi kiállítás másik része: a *műkiállítás* — mint említettük — *nemzetközi* volt. Ez a rész csak annyiban tartozik ide, a mennyiben a múcsarnok 1828 száma között számos műipari és dekoratív tárgynak vagy dolgozatnak is juttattak helyet. Hogy e tárgyak a múcsarnoknak nemcsak díszére váltak, hanem ott az érdeket is nagyban emelték, az bizonyos; hogy pedig azokat ott állították ki, az a művészi iparnak és a képzőművészeteknek egymáshoz való közeledéséről tesz tanuságot.

Hogy eme, eddig szokatlan helyű találkának társaságát bemutassuk, cikkünk végén röviden elmondjuk, hogy ki honnan és mit küldött a kiállításra. De ebben csakis a *svéd, norvég és dán* művészekre szorítkozunk; a többi nemzetiségűt csak fel- emlíjük.

Norvégia és Dánia csak egy-egy művészszel volt képviselve: a norvég Holmboe T. és a dán Skovgaard K. N.-al, a kik ornamentális és iparművészeti eredeti terveket küldöttek. Annál többen voltak a svédek — tízen (külföldi 11 volt), a kik majd mindnyájan képzőművészek és a művészi iparral is foglalkoznak. *Terveket* Hallén M. és Wiedebeck-Wästberg állítottak ki, melyek növényi modern diszitménnyel bíró ügyes dolgok. *Cserép* edényeket és tárgyakat Wallander A. mutat be. A többnyire növényi vagy figurális, plasztikus, színes diszítéssel ékes dolgozatok sikerültek és művészi koncepcióval bírnak.

Fayence-okat Lundberg E. és Neujd D. készítettek; formás és csinos rajzú edényeiken többféle technika fordul elő. *Fém-tárgyakat* a következők állítottak ki: Eriksson Chr. (szobrász) művészi ajtó- és ablakkilincseket, zárat bronzból; Norrström C. H. különféle vázát, pajzsot; kaszettát (acélból, vésett, maratott és futtatott rajzzal), ezüst edényeket és bronzszobrocskákat; szép érmekkel (ca. 50 drb) Kulle S. lepelt meg. Trébelhető ezüst tál szép min tázasával Eriksson Chr. tünt fel. *Faragott és festett fa-tárgyakat* is láttunk. Svedlund például faragott, eredeti alakú gyertyatartót készített s azt sikerült módon színesre befestette. *Bútorok* is akadtak. Eriksson Chr. faragott fa ládát küldött, melyet ezenkívül kovácsolt vasveretek és festett képek díszítettek. Lundström E. A. aranyozott bőr ellenzőket és széket és egy fantasztikusan színnel, bőrrel és aranynyal díszített ládát állított ki.

A *nemzetközi* társaság tagjai a következők: az amerikai Tiffany L. C. a francia Gallé E., Leveillé E. B. (üveg); Charpentier A. és a belga Meunier C. (bronz), a francia Chaplain J. C. (érmek), Falize L. (ötvösség), Grasset E. (tervek), Dammouse A. és Delaherche A. (grès flambé cserép), Thesmar F. (zománc); az angol Crane W. (tervek) és a finn két Vallgren (festett bőr és bronz).

Jeles nevek, és birtokosaik a kiállításon is tényleg oly zseniális dolgokkal tündököltek, a milyenkről pár évvel ezelőtt senkinek fogalma sem volt.

Ez az a fiatal, modern iparművészet, a mely ma a világ szemeiben is igazi művészetté kezd lenni és a melynek jövőjétől még igen sokat várhatunk, úgy általános művészi, mint nemzeti szempontból. Kétségtelen, hogy ez a képzőművészetekre is több tekintetben befolyással lesz.

A stockholmi kiállítástól ezzel a jó benyomással és meggyőződéssel búcsúzhattunk.

Csizik Gyula.

Folyóiratok.

Ha új szakszerű folyóiratok keletkezéséből és mellettük a régi, már kipróbált és bevált társak további virágzásából a tudomány vagy művészet illető ágának fellendülésére és a műveltek körében való mind szélesebb térfoglalására következtethetünk, akkor az iparművészetről ma méltán mondhatjuk, hogy egy újabb reneszánsznak előestéjén áll. Mindenütt új, pezsgő élet, az ellentétes áramlatok kemény tusája, melyből végre győztesen kell kiemelkednie a legjobbnak. Németországban, hol addig elé a Kunstgewerbeblatt, Kunstchronik, Zeitschrift für bildende Kunst stb. — mind megannyi jeles, de a modern eszmék fuvalmától kevésbé érintett, mondhatni nemesen konzervatív lapok mellett jóformán csak a müncheni Jugend hirdette valóban fiatalos hévvel szóval és képben a *moderne* elveit, melyeknek egyébiránt legutóbb a Zeitschrift des Bayerischen Kunstgewerbevereins is kénytelen volt meghódolni — most az em-

FÖRK ERNŐ RAJZA.